

rozdílně. Statistické analýzy prováděné v USA vedly k závěru, že 78 % frekventantů studia psychologie tvoří ženy, zatímco mezi absolventy je jich 71 % (5). Černický při výzkumu na FSS MU v Brně zjistil, že tam v letech 2007 až 2015 studovalo prezenční bakalářskou psychologii 147 mužů (33 %) a 297 žen (67 %) (8). Viktorová uvádí, že podíl mužů a žen, kteří se v letech 2011 až 2016 zúčastnili na FF UP přijímacích zkoušek na psychologii, je relativně stabilní a nabývá přibližně hodnoty 8 : 2 ve prospěch žen. Tento poměr přetrvává i u přijatých studentek a studentů (9).

V tabulce č. 1 jsou uvedeny počty studujících, kteří v letech 2013 až 2023 absolvovali na FF UP v Olomouci jednooborové bakalářské, magisterské a doktorské studium psychologie, a to v prezenční a kombinované formě.

Z tabulky je zřejmé, že v obou formách bakalářského a magisterského studia převládají mezi absolventy ženy nad muži, a to v poměru, který se pohybuje v rozmezí od 82 : 18 do 86 : 14. V kombinované formě doktorského studia však tvoří muži více než třetinu absolventů. Pravděpodobně se zde začíná projevovat princip „děravého potrubí“ (leaking pipeline), podle kterého žen na vyšších úrovních kariérního žebříčku postupně ubývá. Tento jev je velmi zřetelný v oborech označovaných zkratkou STEM (science, technology, engineering, and mathematics), od jejichž studia bývají dívky od dětství odrazovány rodiči i učiteli, ale je patrný i v oblasti společenských věd (10).

Nabízí se otázka, proč je studium psychologie pro ženy tak přitažlivé. Jedním z důvodů může být jejich očekávání, že by v tomto odvětví mohly uspět lépe než v oblasti přírodních věd nebo matematiky. Studium psychologie by mohlo ženy přitahovat také proto, že odpovídá jejich osobnostním dispozicím. Feist předpokládá, že Aspergerův syndrom nebo extrémní introverze vedou k zájmu o přírodní vědy, zatímco porozumění sociálním situacím a extraverté k zájmu o společenské vědy. Subjektivní a humanistické zaměření, s jakým se lze setkat například u psychoterapeutů, podle něj koresponduje s empatií, flexibilitou či dobrou intuicí (11). Plháčková a Reiterová při ověřování Feistových předpokladů zjistily, že se studující psychologie vyznačují větší otevřeností vůči zkušenosti než budoucí matematici a informatici. V Inventáři sociálních dovedností, který je měřítkem tzv. sociální inteligence, měli

budoucí psychologové rovněž vyšší celkový skóre. Mezi studenty a studentkami psychologie však ve sledovaných osobnostních rysech nebyl zjištěn signifikantní rozdíl. Je možné, že si obor psychologie vybírají empatičtí a sociálně senzitivní jedinci, a to nezávisle na tom, zda se jedná o muže či ženy (12).

Dívky může motivovat ke studiu psychologie snaha pomáhat lidem, zejména dětem, starým, nemocným, psychicky narušeným či jinak hendikovaným osobám. Jakkoli to zní banálně, ochota podporovat druhé lidi je důležitou součástí ženské genderové identity. Dalším důvodem může být to, že ve společnosti, v níž velkou část mocenských pozic stále zastávají muži, ženy relativně obtížně dosahují svých cílů. Muži většinou realizují své záměry celkem přímočaře, zatímco ženy jsou mnohdy nuceny postupovat pomalu, obezřetně a s velkou dávkou sociální obratnosti. Porozumění mezilidským vztahům je pro ně tudíž velmi důležité. Ženy mohou pokládat za určitou výhodu to, že profese psycholožky je v souladu s tradičními genderovými stereotypy, takže se při jejím vykonávání pravděpodobně vyhnou nevhodnosti, kterou někdy evokuje práce manažerky, inženýrky nebo třeba fotbalistky. Na rozdíl od jiných tradičních femininních profesí, jakými jsou učitelka, zdravotní sestra či knihovnice, nabízí práce psycholožky větší možnosti rozvoje kreativity a realizace osobních ambic.

Rozdíly mezi postavením mužů a žen v oblasti akademické psychologie

Odborníci se shodují v tom, že největší genderová propast (gender gap) existuje mezi muži a ženami v oblasti akademické psychologie, kde muži získávají víc vědecko-pedagogických hodností, a to v mladším věku než ženy, mají větší počet publikací a vyšší citační index (13), získávají víc grantů a častěji zastávají vedoucí funkce (5). V monitorovací zprávě o postavení žen v české vědě za rok 2020 se uvádí, že v sociálních vědách, k nimž patří i psychologie, je sice zastoupení žen ve vzdělávacích institucích relativně velké, ale na vyšších stupních akademické dráhy se postupně snižuje. K největšímu propadu v počtu žen v poměru k mužům dochází při přechodu z docentské pozice na profesorskou. V počtu úvazků se sociální vědy spolu s lékařskými blíží paritě. V roce 2020 za-

stávaly akademičky ve společenských vědách 45,5 % všech úvazků (14).

Hlavní příčinou genderového rozdílu v získávání akademických titulů je zřejmě to, že ženy publikují oproti mužům méně článků v recenzovaných odborných časopisech, jejichž počet a citovanost dnes patří ke stěžejním kritériím při habilitačních a jmenovacích řízeních. Preiss a Mačudová uveřejnili v roce 2012 přehled publikační aktivity a citovanosti českých docentů a profesorů v oboru psychologie, zaznamenané v databázi Web of Science. Seznam sledovaných odborníků, u něhož si autoři nečiní nárok na úplnost, tvoří 109 osob, z toho 77 mužů (71 %) a 32 žen (29 %). Relativně nízké zastoupení žen v tomto souboru je samo o sobě ukazatelem toho, že muži byli do roku 2012 v dosahování docentských a profesorských hodností úspěšnější. Výsledky dané studie vedly k závěru, že muži mají větší počet publikací než ženy, a to zejména v zahraničních časopisech. Vysoké citovanosti některých svých článků nicméně dosáhly Jarmila Koluchová a Slávka Fraňková (15). Přestože do sledovaného souboru nejsou začleněny některé významné odbornice, například Martina Hřebíčková z Psychologického ústavu AV ČR, mužská převaha v této oblasti pravděpodobně dál přetrvává. Potvrzují to i výsledky zahraničních studií (5). České psycholožky se nicméně úspěšně začleňují do redakčních rad odborných časopisů, konkrétně Československé psychologie a E-psychologie, kterou v roce 2007 založila Irena Sobotková z katedry psychologie FF UP.

Badatelé většinou zdůvodňují fenomén „děravého potrubí“ v získávání vědecko-akademických hodností a rozdíl v počtu publikací mužů a žen jejich odlišným životním stylem. Konflikt práce-rodina je u většiny akademiček naléhavější než u akademiků. Výsledky výzkumů potvrzují, že ženy, které žijí v manželství či v trvalém partnerském vztahu a mají děti, postrádají čas potřebný pro rozvoj jejich kariéry (16). Linková uvádí, že k tomu, aby badatelka splnila imperativ vědeckého publikování (publish or perish) nestačí dobrá organizace různých aktivit. Na napsání článku je nezbytné se psychicky vyladit a ponechat si čas na zrání problému i myšlenek. Praktické starosti týkající se péče o domácnost a děti působí na tento proces rušivě (17).

V diskuzích na téma rozdílných časových možností mužů a žen se poněkud zapomíná na to, že konflikt mezi prací a rodinou neřeší pouze